

diti. Dixi autem *proprie loquendo*, quia, licet isti non subditi non possint positive, ut sic dicam, pœnis affici, aut oneribus gravari, possunt nihilominus privari gratuitis beneficiis, commoditatibus aut favoribus; quod etiam potest esse medium ut inducantur ad fidem, vel favorem ejus, et potest indirecta quædam coactio reputari, quia sine dubio hoc tantum modo facta licita est, quia ad hanc privationem beneficiorum non est necessaria jurisdictio vel superior potestas. Item quia licitum est per beneficia et bona opera allicere hos infideles ad fidem, quando est spes fructus, ut ex Gregorio constat, locis supra citatis; ergo e contrario quando beneficia non prosunt, licet eos infideles talibus bonis privari, ut *vexatio det intellectum*; talis enim vexatio, ut declaravi, licite fit.

12. *Ad primum argumentum primæ sententiæ in num. 1, locus Luc. 14 litteraliter exponitur.* — *Solvitur secundum argumentum ibid.* — *Solvitur tertium.* — Ex argumentis primæ opinionis, primum sumebatur ex verbo Christi: *Compelle eos intrare*, quod Augustinus, dicta epist. 48 et 50, de propria compulsione per pœnam intelligit, refert tamen ad hæreticos illud et apostatas; nam primos invitatos exponit esse Judæos, secundos autem simpliciter vocatos esse gentiles, tertios autem compulsos esse hæreticos, de quibus primo respondemus vere posse cogi. Litteralis autem expositio mihi esse videtur Chrysostomi, et aliorum, qui dicunt illa ultima verba referri ad finem mundi, in quo, ut numerus prædestinatorum impleatur, compellendi quodammodo sunt qui defuerint, non pœnis, et violentia propria, sed magnitudine signorum et miraculorum, et efficacia prædicationis et internæ gratiæ; et talis fuit vis illata Paulo in sua conversione, quæ ibi in exemplum afferebatur. Secundum argumentum sumebatur ex potestate puniendi delicta, ad quod respondemus, Deum non dedisse hominibus potestatem puniendi omnia delicta hominum: nam aliqua suo iudicio reservavit, quia non poterat genus humanum in pace et justitia aliter gubernari; inter hæc autem peccata, quæ suo iudicio Deus reservavit, est peccatum infidelitatis illorum qui per baptismum fidem professi non sunt, ut ex verbis Christi et Pauli supra ponderavimus, quia illud sine majoribus incommodis fieri non poterat. Unde ad congruentiam tertio loco positam, quod successores facilius et fidelius converterentur, respondetur imprimis non esse faciendâ mala

ut inde veniant bona; deinde experientia compertum esse illum fructum per talem coactionem non comparari, imo oppositum sequi. Unde Gregorius non adducit illam congruentiam, nisi de coactione indirecta, quæ modo licito et cum debita circumspectione fiat.

13. *Solvuntur argumenta secundæ sententiæ in n. 2 et 3.* — In argumentis autem secundæ sententiæ exempla regum Hispaniæ quæ adducuntur, potissima sunt de indirecta compulsione justo titulo facta, qualis fuit facta a regibus catholicis; nam si antiquior Sisebutus magis excessit, laudatur ejus intentio, non factum; et similiter si fortasse in coactione indirecta modus servatus non est, excusari potest propter bonam fidem, effectus autem ostendit non fuisse convenientem. Ad secundum, de lege superioris, respondetur id esse verum circa subditos, et juxta commissionem supremi principis; hic autem non commisit Deus hominibus talem potestatem, ut ostendi. Denique non satis est quod fides possit fieri evidenter credibilis, nam ad coactionem requiritur potestas, quæ in præsentem deest.

SECTIO IV.

Utrum infideles cogi possint ut errores suos vel falsos ritus, non solum fidei, sed etiam rationi contrarios, derelinquant.

1. *Infidelitatis partitio.* — *An cogi possint infideles ad errores lumini naturali contrarios deserendos.* — Duas partes in materia fidei in superioribus distinximus. Una est de mysteriis omnino supernaturalibus, alia de rebus divinis vel moralibus, quæ naturaliter etiam agnoscere possunt. Unde etiam duplex pars infidelitatis distingui potest: una, quæ supernaturalibus tantum veritatibus opponitur, de qua maxime procedunt hæcenus dicta; alia, quæ repugnat etiam rationi naturali, de qua superest aliquid dicendum. De hac vero etiam supponimus ex dictis non posse cogi infideles, ut illam quatenus revelatam, et fide credendam suscipiant; quærimus autem an saltem cogi possint ut secundum rationem, vel aliquam fidem humanam recte in hac parte sentiant, et consequenter ut ritus externos illi contrarios, quales sunt idololatria et similes, relinquunt. In quo solita distinctione utendum est de infide-

libus vel subditis temporaliter, vel non subditis Ecclesiæ, seu principibus christianis.

2. *Prima sententia, etiam de non subditis affirmat.* — *Fundamentum.* — *Confirmatur primo.* — *Secundo.* — *Tertio.* — Circa non subditos, Major et Sepulveda supra consequenter dixerunt gentiles idololatrias cogi posse ab Ecclesia, ut unum Deum colant, et ritus idololatriæ relinquunt; quod si noluerint, posse juste puniri, et libertate et regnis privari. Fundamentum esse potest, quia respublica christiana potest defendere divinum honorem, et blasphemias contra Deum impedire, ac vindicare; sed idololatria est magna Dei injuria, ut blasphemias contra ipsum continet, ut tradit Divus Thomas 2. 2, quæst. 94, articulo tertio, ad 1; ergo, etc. Major etiam sumitur ex divo Thoma, ibid., quæstione decima, articulo 8 et 11, ubi specialiter asserit posse cogi infideles ne nomen Dei blasphement. Ratione item probatur, quia unus homo potest licite defendere honorem aut vitam alterius: ergo multo magis Dei. Confirmatur primo, quia si gentiles sacrificent homines vel infantes Diis suis, possunt cogi ne id faciant, saltem propter defensionem innocentium; ergo idem facere possunt principes christiani respectu quorumcumque gentilium, propter defensionem honoris Dei. Confirmatur secundo, quia Romani laudantur, eo quod gentes barbaras sibi subjecerint, ut ad meliores mores illas revocarent, ut patet ex Augustino, lib. 5 de Civit., cap. 12 et 17; et D. Thoma, libr. 3 de Regimine principum, c. 4 et sequentibus. Denique confirmatur, quia quædam gentes sunt ita barbaræ et ineptæ ad Dei cognitionem per se obtinendam, ut videantur quasi a natura genitæ ad servitutem, ut dixit Aristoteles, 1 Polit., cap. 1 et 3; ergo vel hoc titulo cogi possunt ad veram cognitionem et honestos mores.

3. *Secunda et vera sententia negat.* — Nihilominus vera et certa sententia est, hos infideles non subditos per se loquendo non posse cogi etiam ad suos errores vel ritus mutandos. Ita docent communiter expositores D. Thomæ, in d. art. 8 et 11; et Cajet. 2. 2, q. 66, art. 8, et Victor., dicta relectione, n. 40; Soto, in 4, dist. 5., art. 10; Covar., in Regul. peccat., p. 2, § 10, n. 3; Valentia, suo 3 tom., disp. 1, q. 10, punct. 7; Aragon., 2. 2, q. 10., art. 8. Et potest imprimis suaderi exemplo divino; nam cum Deus vellet destruere vel punire gentes habitantes in terra promissionis, noluit eos debellari ab Israelitis

propter solam idololatriam, sed propter injuriam negandi filiis Israel pacificum transitum per terras suas, et alias similes, ut colligitur ex c. 20 Num., et notavit Augustinus, q. 44 in Num., et quæstion. 10 in Josue, et refertur in capit. 2 et 3, et 23, quæst. 2, unde ibi colligitur generalis regula, non esse licitum principi bellum facere his nationibus, nisi ad propulsandam vel vindicandam injuriam sibi aut suis factam; ergo sola ratio tollendi idololatriam non est sufficiens ad justam coactionem. Unde Nicolaus Papa, ad interrogationes Bulgarorum respondens, dixit: *De iis, qui idolis immolant, nihil aliud dicere possumus, nisi quod ratione potius quam vi convincendi sunt.* Ratio autem est eadem quæ in superioribus tacta est, quia in Ecclesia non est jurisdictio super hos infideles, et coactio vel punitio sine jurisdictione non est justa; utrumque enim ostensum est. Quocirca sicut unus homo privatus non potest alium etiam privatum punire vel cogere, neque unus rex fidelis ab alio fideli, neque infidelis ab infideli, ita neque respublica infidelis, in suo ordine suprema, potest puniri ab Ecclesia propter sua delicta, etiamsi contra rationem naturalem sint; ergo nec potest cogi, ut idololatriam, vel similes ritus auferat.

4. *Ad fundamentum primæ sententiæ.* — *Ad primam confirmationem.* — Neque refert (ut in primo fundamento objiciebatur) quod talia peccata sint contra Deum; nam, ut supra dixi, Deus non constituit homines iudices ad vindicandas suas injurias in omnibus respectu omnium hominum, sed in hoc voluit ordinem servari, ut subditi principibus parent, supremos autem principes suo iudicio reservavit in his quæ ad naturalem ordinem pertinent, quia majora mala ex opposito sequerentur. Ad illud autem quod de blasphemia proponebatur, dicitur imprimis idololatriam non esse propriam blasphemiam, sed tantum virtuali et eminenti modo; deinde dicitur tunc posse principem christianum cogere hos infideles ne blasphement, quando id faciunt in contemptum Ecclesiæ, et injuriam religionis christianæ; quia tunc jam inde oritur titulus justis belli, sicut etiam cogi possunt ne Christianis sint infesti, neque illos in errorem inducant, aut fidem deserere cogant; secus vero est, quando eorum peccata etiam religioni contraria solum sunt contra Deum. Et ita patet responsio ad primam confirmationem, propter quam in assertionem dixi, *per se loquendo*; nam ad defendendos innocentes, licitum est vim inferre his infideli-

bus, ne sacrificent infantes Diis suis, quia hoc juxta ordinem charitatis licet, imo præceptum est, si commode fieri possit. Addo etiam id fieri posse non solum ad liberandos infantes, sed etiam adultos, etiamsi ipsi consentiant et velint sacrificari idolis, quia in hoc pejores quam amentes sunt, et quia non sunt domini propriæ vitæ, propter quod quilibet potest ab alio cogi ne se occidat. Limitandum autem hoc est, quando talis occisio est injusta; nam si infideles haberent consuetudinem sacrificandi idolis solos malefactores juste damnatos ad mortem, non possent illo solo titulo compelli; quia in eo non contra justitiam, sed tantum contra religionem peccant, et ita cessat defensio innocentis.

5. *Ad secundam confirmationem.*—Ad secundam confirmationem respondetur, non laudari factum Romanorum tanquam simpliciter honestum, sed tanquam minus malum, et habens aliquam speciem honestatis ex materiali objecto. Dictum vero Aristotelis in ultima confirmatione allegatum haberet locum, si essent aliqui homines adeo rudes, ut nec in unam rempublicam convenirent, nec possent gubernari; tunc enim non titulo religionis, sed titulo, ut ita dicam, defensionis humanæ naturæ possent ad aliquam politiam compelli; hæc tamen, ut existimo, tam barbaræ gentes inventæ non sunt.

6. *Infideles subditi cogi possunt ad veri Dei cultum profitendum a suo principe.*—*Probatum primo ex Deut. 13.*—*Secundo ex usu Ecclesie.*—Circa hujusmodi infideles subditos principibus christianis, dicendum est imprimis cogi posse per hujusmodi principes ad unius veri Dei cultum profitendum, et consequenter ad non profitendos errores contra rationem naturalem, et fidei contrarios. Ita docent divus Thomas, et alii Theologi in locis allegatis, et probari potest primo ex Deuteronom., decimo tertio, ubi Deus præcipit interfici hujusmodi infideles propter talia delicta, nimirum quando sunt aliquo modo subjecti, de quo testimonio et similibus videri potest Cyprianus, Exhortation. ad martyr., capit. 5, et alia quæ ibi citat Pamelius. Secundo, probari potest ex usu Ecclesie; nam christiani imperatores a principio pro temporum commoditate hoc observarunt; nam Constantinus statim præcepit ut templa idolorum clauderentur, et idololatria cessaret, ut videre licet in Eusebio, l. 2 de Vita Constantini, c. 43 et 44, et lib. 4, c. 23; Rufin., lib. 2 Histor., cap. 19; Nicephor., libro 8, cap. 33, qui idem refert de Joviniana,

no, libr. 10, capit. 39. Postea vero Theodosius omnino templa destruxit, ex Rufin. supra, cap. 22 et 23; et Nicephor., libro 12, capit. 25. Unde idem Theodosius plures leges tulit, quibus idolorum cultores damnavit, quæ habentur in Codice Theodosiano, titulo de Paganis; et idem imitatus est Justinianus in suo Codice, eodem titulo. Quas leges approbat Augustinus, epist. 48, 50 et 24; et Ambrosius, epist. 30; et præterea multa Concilia hujusmodi usum approbarunt; nam Concilium Carthaginense V, cap. 15, dicit petendum esse ab imperatore ut reliquiæ idololatriæ deleantur, quod etiam habetur in Concilio Africano, sub Bonifacio, cap. 23; et Concilium Tolet. III, capit. 16, idololatriam a provinciis fidelium eradicari jubet, quod etiam habet Concilium Toletanum XII, cap. 41, Concilium Tolet. XVI, cap. 2; ac denique Concilium Eliberit., cap. 41, jubet fidelibus habentibus famulos infideles, ut non permittant eos in domibus suis idola habere.

7. *Ratione confirmatur tradita resolutio.*—Ratio vero est, quia in his principibus respectu talium infidelium non deest jurisdictio, cum supponantur subditi, et hic actus non excedit spheram talis jurisdictionis. Probatum hoc secundum, quia ad rempublicam humanam ex vi rationis et legis naturalis pertinet, ut in ea servetur verus cultus Dei; ergo est in ea potestas directiva ad gubernandos homines in ordine ad hujusmodi cultum; ergo est etiam potestas coerciva ad puniendum contraria delicta, et cogendos homines ne hujusmodi erroribus involvantur, quia potestas directiva sine coerciva inefficax esset, et reipublicæ parum utilis. Hæc autem potestas, quatenus naturalis est, residet in principibus christianis; ergo per illam possunt dicto modo cogere suos subditos, etiamsi infideles sint. Totus discursus est clarus; fundamentum autem ejus, quod est in primo antecedenti, ponitur a D. Thoma, in l. 1 de Regim. Princip., cap. 14, et lib. 2, cap. ultimo, et est per se evidens. Nam illa potestas est a Deo, teste Paulo, ad Roman. 13: *Quæ autem a Deo sunt, ordinata sunt*, ut ibidem subinfert; ergo maxime data est hæc potestas in ordine ad honorem et cultum unius Dei, cujus ministri sunt humani principes, ut ibidem ait Paulus. Et confirmatur, nam finis hujus potestatis est continere rempublicam in pace et justitia, quod fieri non potest, nisi etiam inducatur ut secundum virtutem vivat; non possunt autem homines vivere secundum virtutem mo-

ralem et naturalem, sine vera religione et cultu unius Dei; ergo potestas naturalis et jurisdictio reipublicæ humanæ etiam ad hunc finem extenditur.

8. *Primum corollarium præcedentis doctrine.*—*Secundum corollarium.*—*Tertium corollarium.*—Ex quo infero primo, etiam regem ethnicum, id est, non christianum, si habeat cognitionem unius Dei, posse cogere subditos ad idem credendum, vel per proprium discursum, si docti sint, vel fidem humanam adhibendo sapientioribus, si idiotæ sint, et consequenter posse illos cogere ad abstinendum ab idolis, et similibus superstitionibus rationi naturali contrariis. Probatum, quia in tali rege est tota potestas, quæ secundum rationem naturalem humanæ reipublicæ convenit. Secundo, sequitur non solum posse, sed etiam teneri hujusmodi principes ad hunc usum hujus potestatis. Probatum, quia ratione sui muneris tenentur bene gubernare subditos in ordine ad finem suæ potestatis; bona autem gubernatio hunc usum postulat, ut probatum est. Unde fit hæc obligationem majorem esse in principibus christianis, quia majorem habent veritatis cognitionem, et in regibus christianis magis necessaria est hæc coactio propter bonum etiam ipsorum fidelium. Et hinc est etiam ut teneantur hujusmodi principes leges ferre prohibentes hujusmodi delicta, quia non possent convenienti ordine illa punire, nisi prius eadem suis legibus prohiberent. Tertio, sequitur hanc potestatem, esse publicam, et non privatam, ideoque non esse licitum privato civi christiano cogere alium civem infidelem ad tollenda idola, neque etiam posse sua privata auctoritate illa destruere, ut indicatur in lege *Sicut*, et in l. *Christianis*, c. de Paganis, et ita intelligendus est canon. 60 Concilii Eliberit., ubi Christianus frangens idola propria auctoritate, etiamsi propterea occidatur, martyr non reputatur; quia indiscrete et propria auctoritate se ingessit, ut ibi late declarat Mendosa, lib. 3 expositionis illius Concilii, cap. 45.

9. *Utrum tolerandi sint ritus infidelium in regnis fidelium.*—Ultimo manet expedita quæstio ex dictis, quam D. Thomas tractat, 2. 2, quæst. 10, art. 11, an ritus infidelium sint tolerandi in regnis fidelium. Ex dictis enim videtur sequi tolerandos non esse, quia sunt superstitiosi, et injuriosi Deo, cujus verum cultum isti principes procurare tenentur. Recte vero divus Thomas distinguit duplices ritus; quidam sunt contra rationem na-

turalem, et contra Deum, ut cognitum lumine naturæ, ut idololatria, etc. Alii sunt superstitiosi quidem per comparisonem ad christianam fidem et præcepta ejus, non vero quia per se sint intrinsece mali vel contrarii rationi naturali, ut sunt ritus Judæorum, et fortasse multi etiam ritus Sarracenorum, et similia infidelium, qui unum tantum verum Deum adorant. De prioribus ergo ritibus bona esset illatio; illos enim non debet Ecclesia tolerare in suis subditis infidelibus, ut probant omnia quæ adduximus, et quia in hac tolerantia seu permissione nulla est utilitas vel ipsorum infidelium, vel reipublicæ christianæ. Hoc autem intelligitur per se loquendo, nam sæpe contingit non posse regem fidelem hujusmodi ritus omnino tollere sine magno dispendio, vel sui regni, vel aliorum fidelium; et tunc dissimulare potest et permittere sine peccato; quod habet fundamentum in verbis Christi, Matth. 13, ubi servis interrogantibus a patrefamilias, an vellet ut eradicarent zizania, ille respondit: *Non, ne forte eradicantes zizania, eradicetis simul et triticum.* Et hac ratione sæpe in ipsis etiam fidelibus tolerat Ecclesia gravia peccata, ne majora sequantur schismata, ut docet Augustinus, lib. 3 contra Parmenian., capit. 2, et habetur in cap. *Cum quisque*, 23, quæst. 4. Et ratio est clara, quia et prudentia docet ut, ex multis malis, quod minus est eligatur, et ordo charitatis postulat ut sine fructu non fiat correctio; ergo multo minus fieri debet coactio cum majori noemento.

10. *Non sunt cogendi infideles etiam subditi, ad deserendos ritus qui fidei tantum opponuntur.*—*Cur Judæis permittatur suos ritus exercere intra Ecclesiam.*—De aliis vero ritibus infidelium, qui solum fidei et non rationi naturali repugnant, certa res est, non esse cogendos infideles, etiam subditos, ut illos relinquunt, sed ab Ecclesia tolerari. Ita docet specialiter de Judæis D. Gregorius, lib. 1, epistol. 34, ubi prohibet ne priventur Synagogis suis, et ut in illis cæremonias suas agere permittantur; et lib. 11, epistol. 15, similiter dicit permittendos esse suas solemnitates celebrare. Ratio autem est, quia hi ritus non sunt intrinsece mali ex vi legis naturalis; ergo potestas temporalis principis per se non extenditur ad prohibitionem illorum; quia nulla ratio prohibitionis dari potest, nisi contrarietas ad fidem; hæc autem non sufficit respectu illorum qui non sunt subjecti spiritali potestati Ecclesie. Unde confirmatur,

quia illa esset quædam coactio ad fidem suscipiendam, quæ non licet, ut diximus. Atque hæc ratio generaliter probat de Saracenis, et aliis infidelibus unum verum Deum cognoscentibus et colentibus, quantum ad eos ritus qui non sunt contra rationem naturalem: verumtamen in Judæis considerata est ab Ecclesia specialis utilitas in hac tolerantia, quia illorum error testimonium præbet fidei Ecclesie quoad multa. Primo, quia ipsi fatentur Messiam fuisse promissum, et admittunt Scripturas, ex quibus nos evidenter probamus illam promissionem esse impletam. Secundo, quia videmus in illis impleta ea, quæ Prophetæ et Christus de illorum desertione et obduratione prædixerunt. Denique ait Augustinus, libr. 18 de Civitate, cap. 46, eos conservari, et permitti in sua secta vivere, ut conservent testimonium Scripturarum, quod etiam ab inimicis habet Ecclesia, et ad hoc inducit illud ad Roman. 11: *Illorum delictum salus est Gentium*, et illud Psal. 58: *Ne occidas eos, ne forte obliviscantur populi mei, disperge illos in virtute mea*, etc.; similia habet Augustinus, concion. 1 in Psal. 40, in fine.

11. *Quibus limitationibus hi ritus Judæis concedantur.* — Addendum vero est Ecclesiam cum aliquibus moderationibus et limitationibus hos ritus permisisse. Prima et generalis est, ut non exerceantur cum scandalo Christianorum fidelium, ut videre licet in cap. 3, 4, 7 et 15, de *Judæis*, et in Codice, eodem titulo, per multas leges; et inter leges Hispaniæ sunt plures hujusmodi, partit. 7, titulo 24, l. 1 et sequentibus, et in partit. 1, titulo 4, l. 63. Secundo, in particulari licet permittantur antiquas Synagogas habere et conservare, non tamen novas erigere, ut habetur in l. ultima, c. de *Judæis*, et c. 3, et cap. *Consultat*, extra eodem titulo. Tertio, licet prohibitum sit ne ab eis Synagogæ auferantur, si tamen semel ablata fuerint, et in ecclesias consecratae, non sunt restituendæ, sed damnum aliter est reparandum, Gregorius, l. 7, epistola 58. Quarto, non permittuntur aliquid agere, quod in lege eorum decretum non sit, ex Gregorio, dicta epistola 58. Quinto, non permittuntur habere synagogas ecclesiis Christianorum vicinas, ex eodem Gregorio, libro 12, epistola 18. Sexto, in die Parasceves, in publicum exire vetantur, imo januas et fenestras clausas habere præcipiuntur, capit. *Quia*, et cap. *In nonnullis*, de *Judæis*, ubi etiam præcipiuntur ferre signum quo a fidelibus exterius discernantur; et in universum

gravissime puniuntur, si aliquid contra honorem religionis christianæ vel faciant, vel præ se ferant, in dicto cap. *In nonnullis*, et 23, quæst. 8, capit. *Scire vos oportet*, cum sequentibus, et in legibus civilibus supra citatis. Denique ob eandem causam permittuntur libri antiqui Rabinorum, qui sincere et sine odio christianæ religionis scripti fuerunt; prohibentur autem libri Hebræorum, qui postea Scripturas corruperunt, ut notavit Cajetanus 2. 2, q. 10, art. 11.

SECTIO V.

Utrum isti infideles privari possint omni superiori potestate, quam habent in Christianos seu fideles.

1. *Quadruplex infidelium potestas in fideles.* — Multiplex esse potest hæc potestas; ad quatuor vero capita potest revocari. Prima est potestas jurisdictionis, sive sit suprema, ut in regibus, sive inferior, ut in ministris eorum. Secunda est potestas proprii domini, cui respondet rigorosa servitus. Tertia est potestas, quæ dici potest œconomica, cui respondet famulatus. Quarta est patria potestas. Et de omnibus potest tractari quæstio; principaliter vero dicemus de principibus, et inde facile cætera expedientur. Deinde hæc omnia possunt tractari de non subditis, et in utrisque potest duplex modus distingui, quo possunt privari hæc potestate, scilicet directe, propter solam infidelitatem superiorum, vel propter fidem subjectorum, aut tantum indirecte propter alios fines intrinsecos.

2. *Quorundam sententia affirmans etiam de directa privatione.* — Primo igitur de principibus infidelibus quorum subditi aliqui vel plures convertuntur ad fidem, fuit quorundam sententia posse hos infideles per se et directe privari per Ecclesiam hac potestate in vasallos fideles. Citatur pro hac sententia Hostiens., in capit. *Quod super his*, de Voto; sed revera non habet illam, quamvis in aliis discrepet ab his quæ in superioribus diximus, et non satis consequenter loquatur; magis indicat illam sententiam Alvar. Pelag., 1 de Planctu Ecclesie, capit. 18, et sequentibus. Fundamentum est, quia non decet, imo omnino indignum videtur fideles ab infidelibus regi, ut dicitur in c. 1 de *Judæis*, et sumitur ex prima ad Corinth. 6. Allegantur etiam pro hac sententia alia Scripturæ

testimonia quæ omitto, quia in alio loco statim citando declaravi illa; hæc vero sententia omnino falsa est.

3. *Prima assertio: principes infideles non possunt per se directe privari jurisdictione in subditos fideles.* — Dicendum ergo est primo principes infideles non posse per se et directe privari per Ecclesiam, potestate et jurisdictione quam habent in vasallos fideles. Assertio est communis, et sumitur ex D. Thoma, dicta q. 10, art. 10, ubi Cajetan. et omnes recentiores id docent, et alii Scholastici in 2, distinct. 44, præsertim Durand., q. 3, et Canonistæ communiter in cap. *Quod super his*, de Voto; D. Anton., 2 part., titulo 10, c. 15, § 1, in fin.; Sylvest., verb. *Infidelitas*, quæst. 4; Waldens., in Doctrina fidei antiq., libr. 2, c. 81 et sequent.; Dried., l. 3 de Libert. christiana, c. 9, in fine; Victor., in Relectione de Indis sæpe citata; et Soto, l. 4 de Just., quæst. 2, art. 2; Salmeron, Actor. 13, tractat. 37 et 38; et idem supponunt alii infra referendi.

4. *Fundamentum assertionis per dilemna.* — *Prior pars dilematis.* — Fundamentum hujus veritatis est, quia vel isti principes possunt privari de facto hac jurisdictione et potestate, quia ipso jure divino illam non habent, vel quia, licet illam habeant, propter infidelitatem sunt illa indigni, et ideo juste possunt ab illa deici; neutrum autem horum dici potest; ergo. Prior pars minoris certissima est, quam late probavi in Defensione fidei, lib. 3, cap. 4, juncto primo. Et breviter ratio est, quia Christus Dominus non privavit hos principes tali potestate, neque baptismus ipso jure seu facto eximit fidelem a potestate sui regis, etiamsi infidelis sit; quod sufficienter probatur, tum quia neque ex Scriptura, neque ex traditione talis privatio vel exemptio colligitur; tum maxime quia oppositum ex utroque principio manifeste probatur. Ex Scriptura ostenditur, quia Paulus, ad Roman. 13, ita præcipit: *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, ubi sub omni anima fideles evidenter comprehendit, et sub potestatibus sublimioribus imperatorem et principes qui tunc erant; erant autem infideles: unde ad Titum 3 ait: *Admonere illos ut principibus obediant*; et Petrus, 1 epistola, cap. 2: *Subjecti estote*, etc. Traditio autem nota est ex antiqua Ecclesie consuetudine, quam ex multis Patribus citato loco ostendi, quibus nunc solum addo Polycarpum apud Eusebium, libro quarto Histor., cap. 14, alias 15, ubi de his infidelibus principibus loquens, ait:

Magistratibus et potestatibus a Deo constitutis eum honorem, qui nostræ salutis ac religioni nihil afferat detrimenti, pro dignitate tribuere docemur. Ratione item optime id declarat divus Thomas, dicto articulo 10, quia hæc potestas politica oritur ex jure naturali et gentium, fides autem est ex jure divino supernaturali; unum autem jus non destruit nec perturbat aliud, neque jus naturale fundatur in divino positivo, sed potius est quasi subiectum, seu quædam prævia ratio ad illud; ergo nec potestas positiva fundatur in fide, ut propter infidelitatem aliquis illam amittat, neque e contrario subjectio positiva etiam respectu infidelis repugnat fidei, aut characteri baptismali; igitur non amittitur ipso facto.

5. *Posterior pars.* — *Declaratur a simili.* — Altera pars sequitur manifeste ex dictis in superioribus; nam isti principes infideles non possunt juste privari bonis suis sine aliquo justo titulo; sed inter hæc bona continetur hæc jurisdictio, quam habere supponuntur in subditos fideles; ergo non possunt per se ac directe illa privari. Antecedens quoad utramque partem est per se evidens; consequentia vero probatur, quia nullus est titulus justus, propter quem possit hoc fieri; enim maxime esset infidelitas ipsa, nam per se loquendo nullus alius subest, nec cogitari potest; infidelitas autem revera per se non est titulus justus; nam si præcise consideretur ut est privatio fidei, non tollit fundamentum politicæ potestatis, ut dixi; si vero consideretur ut peccatum tali poena dignum, non pertinet ad Ecclesiam punire hos infideles, in quos jurisdictionem non habet, ut etiam probavi; ergo sicut isti non possunt puniri privatione aliorum honorum temporalium, quia tale dominium non fundatur in fide, ita neque privari hæc potestate. Et declaratur a simili, quia si duo essent principes supremi infideles, quorum unus coleret verum Deum lumine naturali cognitum, et alter esset idololatra, qui haberet subditos colentes verum Deum, iste non posset privari ab alio principe, potestate in tales subditos propter suam idololatriam; quia alter princeps non habet jurisdictionem in illum, neque ipse privatur ipso facto tali jurisdictione propter idololatriam; ergo signum est secundum jus naturale hunc ordinem esse servandum, quia ita expedit ad bonum et pacem universi, et ad justitiæ æquitatem; potestas autem data Ecclesie non perturbat naturalia jura, data est enim